Gammalsvenskby en vecka i juni 2016

Dennis Johansson, Ängelholm, dennis.johansson@byggtek.lth.se

Under en vecka, 10-17 juni, 2016 besökte en grupp på sju personer Gammalsvenskby. Nils-Börje från Förslöv ledde resan. Med var också Tommy från Förslöv, Kjell från Förslöv, Uno från Grevie, Dennis från Ängelholm, Eva från Nässjö och Eva från Uppsala. Deltagarna har alla olika yrkesbakgrund, lärare, forskare, teletekniker, bibliotekarie, lantbrukare och maskinansvariga, varav några är pensionärer.

Gammalsvenskby juni 2016

Varför Gammalsvenskby

Ingen av oss har släktingar i Gammalsvenskby men intresset att åka dit och uppleva denna intressanta svenska utpost har funnits i flera år och vuxit sig allt starkare. Några av oss hade läst några av de böcker som finns skrivna och sett en del filmmaterial, men var ändå ganska okunniga om Gammalsvenskbys historia och inte minst livet i Gammalsvenskby idag.

Oroligheterna på Krim gjorde att det dröjde till vintern 2015/2016 innan resan, efter ett sammanträffande med en Utas-släkting i Båstad, blev initierad. Resan planerades med hjälp av Nils-Börje under våren. Nils-Börje har varit i Gammalsvenskby ett flertal gånger sedan 2008 och lett en

resa 2015. Nils-Börje såg bland annat fram mot att uppleva upptagning av potatis, vilket också sker i stor omfattning på Bjärehalvön och i Förslöv där Nils-Börje har arbetat som lantbrukare.

Till Gammalsvenskby

Efter att ha fyllt resväskorna med så mycket som möjligt i form av kläder och andra gåvor åkte vi tidigt på morgonen fredagen 10 juni till Kastrup och därifrån via Istanbul till Kherson för att med buss anlända till Zmiivka och Gammalsvenskby samma kväll. Vår ständiga busschaufför lämnade oss hos de familjer som vi bodde hos och en spännande vecka hade börjat med många intressanta frågor: Hur är det att bo med en Gammalsvensk familj? Vad händer i byn? Vad har de äldre att berätta om 1900-talets historia? Hur ser det ut i det Ukrainska samhället i denna del av landet? Hur ser man på framtiden? Hur ska Gammalsvenskby möta framtiden med sina nya generationer av svenskättlingar? Hur ska Gammalsvenskby som turistmål utvecklas för att locka både gamla och nya besökare i framtiden?

Sammanfattningsvis är att det är svårt att i text ge svaren på frågorna. Gammalsvenskby måste upplevas! Vi bodde hos familjer hela veckan och började veckan med en gemensam fest med svenskättlingarna med god mat och sång på lördagskvällen. Vi fortsatte med gudstjänsten på söndagen för att på så sätt lära känna människorna i byn och sedan varva dessa möten med studiebesök i närområdet. Under veckan bodde vi hos Anna Busch, Galina Tormos, Liliah Malmas, Liliah Utas, Valentina Herman och Victor Norberg med familjer. Vi fick också guidning utanför byn av John-Börje Thelin, Sven Bjerlestam och Liliah Malmas. Det var mycket gott sällskap, trevliga samtal och mycket och god mat hos alla. Avsikten med denna text är inte att återberätta detaljer från alla fantastiska möten utan att ge en översikt av vad vi upplevde med förhoppningen att inspirera fler till att åka dit för att möta inte bara de äldre svenskbyborna utan också de yngre.

Svenskättlingarna sjunger sånger på svenska under lördagskvällens fest.

Byvandring

Så här års är det full aktivitet med potatisskörden i stora delar av byn. Under vår vandring i byn såg vi aktiviteter kopplade till potatisskörden hela tiden. Typiskt klipps blasten med rotoraggregat och rensas bort för hand. Potatisen tas upp med sållmatteupptagare, som delvis tillverkas i byn, efter små, öppna, ganska nya traktorer med kinesiskt ursprung. Därefter plockas potatisen för hand i lådor, tvättas och hämtas av lastbilar. Potatistvättningen orsakar vägerosion där vägarna inte är asfalterade. Priset under veckan låg runt 3,5 UAH, vilket är en dryg kr, per kg, och det låga priset diskuterades hela veckan i byn. Man har normalt två skördar per år.

Potatisupptagning vid Gammalsvenskbys torg under onsdagens marknad.

Förutom småhusen längs byns fyra gator med odlingsmark bakom husen mellan gatorna finns också några hyreshus med till synes minst lika stort renoveringsbehov som det svenska miljonprogrambeståndet. Zmiivka har 2400 invånare och består av fyra byar, Schlangendorf, Mülhausendorf, Gammalsvenskby och Klosterdorf, och det finns tre olika kyrkor, en luthersk, en ortodox och en katolsk i respektive by samt en frikyrka i Gammalsvenskby. Byarna ligger mycket vackert vid Kahovka-dammen, som är en del av Dnepr, som även rinner genom Kiev och Kherson. Detta läge borde vara en bra förutsättning för utveckling av framtida turism.

Dnepr.

Vi vandrade genom Gammalsvenskby och fick se byns olika funktioner som den ortodoxa kyrkan, kulturhuset och kyrkogården med gravstenar med bilder på de bortgångna. Det finns flera affärer och barer med aktiviteter på kvällarna.

Kyrkogården i gammalsvenskby.

Gudstjänsten och kyrkan

Svenskarna i Gammalsvenskby går ofta till kyrkan i Schlangendorf. Tyvärr har flera av de äldre svårt att komma dit men Maria Malmas fick skjuts dit av John-Börje. Det kom också några svensktalande från yngre generationer samtidigt som det var många med verkande barn från Schlangendorf

Barngruppen i tyska kyrkan sjunger på olika språk, däribland svenska under söndagens gudstjänst.

De minsta barnen sjunger och dansar under gudstjänsten.

Tre av oss från gruppen är intresserade av kyrkomusik och medverkade tillsammans med Irina Kostenko och en av ungdomarna från kyrkans verksamhet med tre psalmer, ”Den blomstertid nu kommer”, ”Härlig är jorden” och ”En vänlig grönskas rika dräkt” i stämmor.

Tre från vår grupp sjunger tillsammans med två från tyska kyrkans verksamhet. Sven Bjerlestam introducerar oss.

Kyrklunch efter gudstjänsten.

Präst har man bara tillgång till ibland, däribland denna dag. Psalmerna var på svenska, tyska och Ukrainska och läsningarna var till stor del på svenska. Nina Knutas, som är ordförande för tyska

kyrkan var också med. Efter gudstjänsten samlades vi till kyrklunch där vi sjöng tyska psalmer. Kläder överlämnades till Tanja Schultz, diakon i församlingens arbete, avsedda för byns behövande.

Besök hos Maria Malmas, Milita Prasolova, Elsa Kozenko och Victor Norberg

Under lördagen besökte vi Maria Malmas i hennes hus i Schlangendorf. Hon och hennes son, Alexander, bjöd på kaka och kaffe medan vi fick höra hennes historia från förra seklet. Man berörs av den svåra historien för Gammalsvenskarna och förundras över möjligheten att 250 mil hemifrån prata svenska. Maria har svårt att gå men verkar annars må bra.

Maria Malmas berättar om sin historia.

Tillsammans med Maria Malmas besökte vi, efter kyrklunchen, Milita Prasolova som har flyttat från ålderdomshemmet till sitt barnbarn i Novoraisk. Milita fyller 90 i år och mår efter omständigheterna bra. Hon var med om Sibirien och berättade i diskussion med Maria delar av sin tuffa historia.

Milita Prasolova berättar om sin historia i sitt rum i Novoraisk.

Elsa Kozenko bodde tillfälligt hos sin dotter Galina och därmed träffade de som bodde där henne. Flera övriga i gruppen var också där och träffade Elsa, som växlar fritt mellan svenska och tyska, vid olika tider under veckan. Elsa mådde inte så bra ett par dagar under helgen men blev sedan piggare och kunde vara med och prata.

Besök och samtal hos Galina Tormos där Elsa Kozenko tillfälligt bodde.

Sista kvällen besökte vi Victor och Anna Norberg och fikade och tittade på gamla foton och brev.

Besök hos Victor och Anna Norberg.

John-Börje Thelin visar sina maskiner.

Besök hos John-Börje Thelin

John-Börje Thelin bedriver lantbruk på en areal som ökar allt eftersom fler arrendeavtal blir klara. Efter kolchos-tiden delades marken ut till befolkningen och denna mark kan man arrendera. John-Börje pendlar mellan Anderslöv och Zmiivka och jobbar delvis kvar som VVS-ingenjör i Sverige. Han odlar plöjningsfritt och avsikten är att odla mark som inte används idag. Förhoppningsvis kan hans verksamhet inspirera lantbruksutvecklingen så Ukrainas försörjning och export av grödor ökar. Vi besökte maskinpark och åkrar för att sedan äta en god middag hos John-Börje i Schlangendorf.

Besök i Kahovka, på Chumak och på Vandra Rugs

Kahovka, som ligger söder om Dnepr, är den närmaste större staden. I Nova Kahovka ligger kraftverket som bland annat försörjer pumparna till bevattningskanalerna i området. I Kahovka bor också Sven Bjerlestam som visade och pratade om Chumak, ett företag som bland annat tillverkar tomatprodukter. Chumak startades av svenskarna Johan Bodén och Carl Sturén.

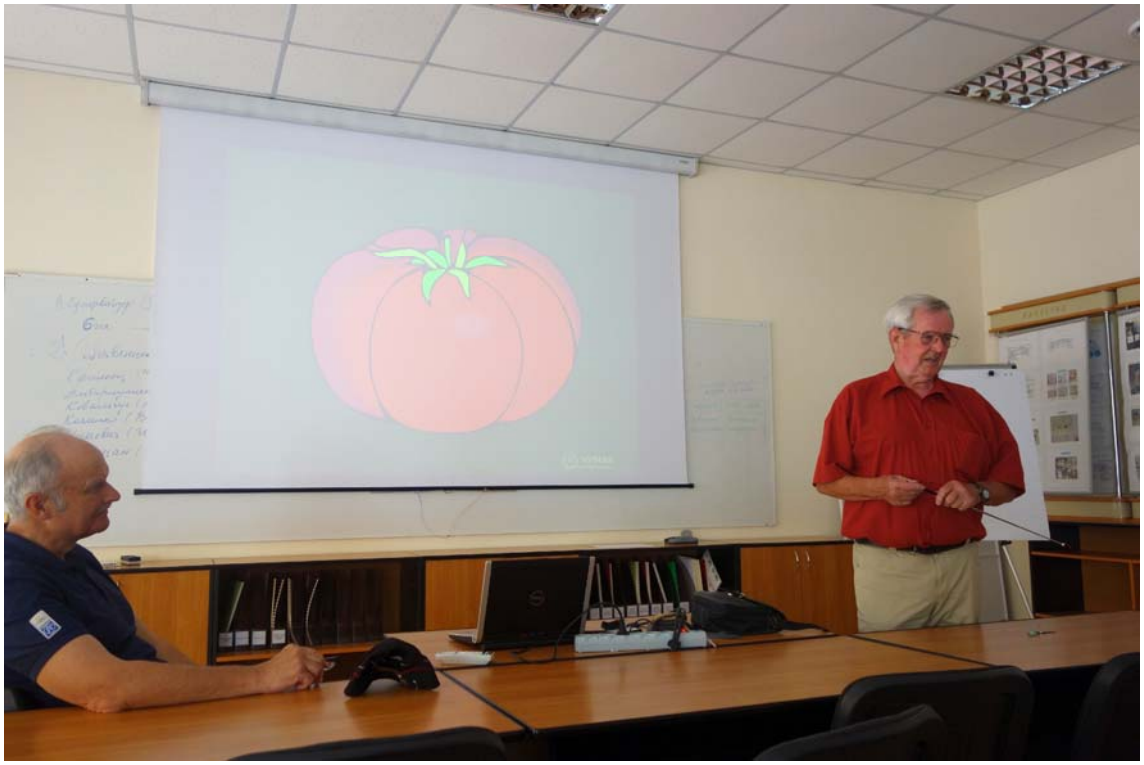

Studiebesök på Chumak där Sven Bjerlestam presenterar företaget.

Före middagen besökte vi den omfattande och välsorterade marknaden i Kahovka. Middagen åt vi på restaurangen Vechomytsi, där vi vid ankomsten enligt Ukrainsk tradition bröt var sin bit bröd och doppade det i salt. Efter middagen besökte vi Vandra Rugs, som är ett svenskt företag som gör handgjorda mattor. Därefter åkte vi tillbaka på den mycket gropiga vägen mot Gammalsvenskby. Ukrainska förare gör det till en konst att undvika de värsta hålorna.

Besök på Vandra rugs.

Besök på Bysovjeten, byns marknad, ålderdomshemmet och skolan

Under onsdagen gjordes några besök på institutioner viktiga för samhället. Några av oss besökte och intervjuade borgmästaren i Zmiivka, Alexander Kosac. Uno överlämnade en gåva från Båstad kommun och Nils-Börje överlämnade en bärbar dator till byns förvaltning från Willab Garden.

En bärbar dator överlämnas till bysovjeten av Nils-Börje.

Onsdag förmiddag var det också marknad där det säljs varor av skiftande slag, däribland mycket djur.

Försäljning av djur under onsdagens marknad.

Några av oss hade också ett samtal med tyska kyrkans diakon, Tanja Schultz, om hur det diakonala arbetet fungerar. Efter detta besöktes ålderdomshemmet, som med hjälp från Sverige verkar trevligt och välfungerande även om en sådan sak som mediciner och löpande underhåll alltid behövs.

En dator överlämnades också till ålderdomshemmet.

Även om skolan hade sommarlov denna vecka pågick ett läger på skolan. Efter lägrets slut besökte vi skolan där vi fick möjlighet att se de iordninggjorda klassrummen och diskutera pedagogiska och sociala utmaningar i Sverige och Gammalsvenskby. Ett tjugotal studerar svenska på frivillig grund för Larisa Beley som undervisar i engelska och svenska. Både barn och vuxna studerar svenska, vilket underlättar att föra vidare det svenska arvet och möjliggör att kunna prata svenska med framtida turister.

Larisa Beley visar skolan.

Besök på den före detta sovchosen Askaniskoje.

Torsdagen användes till ett besök i Askaniskoje. Detta är en av få sovchoser som fortfarande fungerar som förr och man ser att de som bor i byn i anslutning till sovchosen har det relativt bra ställt. Man har koppling till forskning i agronomi och odlar omkring 10 000 hektar, vilket är lika med en kvadratmil. En ganska stor del av denna yta bevattnas. Man har också djur och mjölkproduktion. Besöket på sovchosens olika anläggningar avslutades med middag.

Huvudbyggnaden vid Askaniskoje.

På väg tillbaka till Gammalsvenskby besökte vi pumpstationen för bevattningskanalerna från Dnepr. Det finns tio pumpar på 50 m^3/s vardera, vilket innebär en mekanisk effekt på omkring 9 MW per pump. Alla dessa är inte igång idag.

Framtiden i Gammalsvenskby

Den ukrainska valutans värde har på tre år gått ner till en tredjedel av värdet jämfört med Euron. På tio år har valutan gått ner till en femtedel av värdet. Detta ger exportmöjligheter men gör också att sådant som måste importeras blir dyrt. Exempel på detta som tydligt påverkar Gammalsvenskby är drivmedel, gödning och medicin. Samtidigt har oroligheterna på Krim gjort att turismen från Sverige har minskat. Därför kan besök från Sverige betyda mycket för Gammalsvenskby. Även om det blir färre och färre kvar i den generation som upplevde 1900-talets hemska historia, är det väldigt intressant att träffa deras barn och barnbarn. Svenskan och de svenska traditionerna lever kvar genom arv och svenskundervisning och de yngre generationernas utmaningar är intressanta att följa.

Som sagt måste Gammalsvenskby upplevas, och det görs bäst genom att man bor och äter hos de svensktalande familjerna i byn och har tid att träffa de svensktalande människorna. De svenskar och svensktalande som har varit där många gånger eller bor där kan hjälpa till med att ordna kontakter och aktiviteter och genom det skapa ett intressant och innehållsrikt program.

Det finns åtskilliga böcker och texter om Gammalsvenskby och mycket information på http://wp.svenskbyborna.se.